

ZBOGOM POSTJUGOSLAVENSTVU? PREGLED REAKCIJA NA ESEJ MIRJANE KASAPOVIĆ

Leon Cvrtila <https://orcid.org/0000-0003-0205-7644>

Doktorski studij
Fakulteta za društvene vede
Univerza v Ljubljani
E-mail: cvrtlav3@gmail.com

Krešimir Petković <https://orcid.org/0000-0003-3319-183>

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu
E-mail: kresimir.petkovic@fpzg.hr

Urednička bilješka
Zaprimljeno: 29.11. 2023.

Ovaj tekst neznatno je proširena i doradena verzija istoimenog teksta, prigodno objavljenog na dvojezičnom blogu Anala Hrvatskog politološkog društva (Cvrtila i Petković, 2023a; 2023b). Njegova je svrha i u cjelovitom tiskanom izdanju časopisa barem minimalno kontekstualizirati objavljeni esej za koji je javnost pokazala interes, vjerojatno bez presedana kad je riječ o prilogu objavljenom u društvenoznanstvenoj i humanističkoj periodici.¹ Ideja kratkog komentara je dvojaka: u svrhu budućih istraživanja povijesti političkog diskursa zabilježiti barem neke prinose iz živahne javne rasprave koju je tekst potaknuo, no time ujedno i nadomjestiti hijat akademske polemike na stranicama časopisa. Naime, iako je tekst izazvao niz zanimljivih medijskih reakcija u Hrvatskoj i susjednim zemljama, časopis nažalost nije zaprimio nijedan akademski odgovor namijenjen ozbiljnoj raspravi o vrednovanju bivšeg režima i njegovih političkih i akademskih sablasti – potonje dakako ne nužno u pogrdnom smislu kolokvijalne uporabe zloduha koji progoni žive. No donekle u smislu bogatih poticaja za promišljanje koje je otvorilo problemsko polje Derridina prigodnog predavanja nedugo nakon pada Željezne zavjese (Derrida, 2002; Joseph, 2010), prizvanog u maloj polemici u ovom broju (usp. Jerbić, 2023; Glavaš, 2023),

¹ Potonje se, ilustracije radi, može kvantificirati. Gotovo nikome zanimljivi tekstovi nakon mjesec dana, pa i više mjeseci u nekim slučajevima, bit će sa stranica časopisa učitani par desetaka puta. Oni nešto napetiji, recimo, stotinjak puta, dok rekorderi mogu steći više stotina posjeta i "skidanja" u mjesec dana. Za usporedbu, tekst Mirjane Kasapović na portalu hrvatskih znanstvenih časopisa Hrčak, 1. lipnja brojao je 6.469 posjeta te 4.649 skidanja. Zaključno sa studentim ove godine, tekstu je pristupljeno 7.879 puta, a preuzet je 5.559 puta. Ova napomena dakako ništa nužno ne govori o akademskoj vrijednosti pojedinih priloga, ali svjedoči o njihovoj društvenoj relevantnosti i javnom interesu za njih.

koja na sreću nije ostala tek pomalo spektralnom prazninom ili fantomom slobode kojega jalovo očekujemo.

Esej "Zbogom postjugoslavenstvu!", koji su Anali Hrvatskog politološkog društva prethodno mrežno objavili 2. svibnja 2023. (Kasapović, 2023), glasno je odjeknuo hrvatskim javnim prostorom, ali i šire. U tjednima nakon objave članka, uslijedili su deseci medijskih reakcija, što pozitivnih, što negativnih. Iako pitanje normativnog stava prema Jugoslaviji mnogi već smatraju prožvakanom i dosadnom temom, rasprava se u ovom slučaju pokazala živahnom i spoznajno poticajnom. Ne možemo sve reakcije nazvati kvalitetnima, ali pojavilo se mnogo zanimljivih argumenata koje bi trebalo uzeti u obzir pri promišljanju i procjeni teza teksta "Zbogom postjugoslavenstvu!". Ako je jedan od ciljeva znanstvenog izdavaštva potaknuti raspravu i promišljanje, pa i izvan akademskih okvira, smatramo da su Anali u tome uspjeli. S obzirom na brojnost reakcija, ne pretendiramo na to da je popis u nastavku iscrpan. Ne sumnjamo da će biti još reakcija, nadamo se i sustavnih akademskih rasprava. Međutim, vjerujemo da smo uspjeli istaknuti relevantne i zanimljive reakcije koje su objavljene u kratkom ciklusu medijske pažnje neposredno nakon objave eseja.

Nakon što je na portalu *vecernji.hr*, pod naslovom "Zbogom postjugoslavenstvu: Jugoslavija je bila najneuspješnija europska država 20. stoljeća" (Sprečić, 2023), preneseno oko sedam kartica teksta Mirjane Kasapović, te ga je u sličnom obliku prenijelo još nekoliko portala, *Večernji list* objavio je 11. svibnja afirmativan uvodnik "Vrijeme je da Jugoslaviji napokon kažemo: Zbogom!" (Ivković, 2023) i članak Denisa Romca "Postjugoslavenstvo je ideološki konstrukt za nepostojeću državu" koji je uključio reakcije povjesničara Dragana Markovine, Vjerana Pavlakovića i Josipa Mihaljevića, dok ga je politolog Dejan Jović odbio komentirati (Romac, 2023). Na portalu *jutarnji.hr* istoga je dana objavljen tekst Roberta Bajrušija pod naslovom "Naša profesoricca kaže da je postjugoslavenstvo glupo i deplasirano, nije jedina: 'Dosta mitomanije!'" (Bajruši, 2023a) koji je u tiskanom izdanju *Jutarnjeg lista* objavljen dan kasnije. Uz rekapitulaciju nekih točaka eseja, članak je uključio i kratke komentare politologa Josipa Glaurdića i povjesničara Vjerana Pavlakovića. Glaurdić je izjavio da se generalno slaže s tezama Kasapović, ponajviše onom da je Jugoslavija jedna od najneuspješnijih država 20. stoljeća, smatrajući da "glorificiranje jugoslavenske prošlosti već jednom mora prestati" no također je istaknuo i da to nužno ne znači da su države sljednice uspješnije. Pavlaković s druge strane smatra da su upravo postjugoslavenske studije znanstveno područje kojim se istražuju sva obilježja Jugoslavije, pa i ona autoritarna, odbijajući pojam totalitarizma kao hladnoratovski anakronizam. 12. svibnja objavljen je i Bajrušijev komentar naslovljen "Istinska je besmislica tvrditi da je Jugoslavija bila kvalitetna država, a mistificira se i ekonomska situacija" (Bajruši, 2023b), gdje afirmira tezu Kasapovićeve da Jugoslavija nije bila kvalitetna država te zaključuje da je neovisna Hrvatska "fundamentalno kvalitetnija nego Jugoslavija".

Isti dan kao i Bajruši, na portalu *jutarnji.hr* objavljena je i reakcija Jurice Pavičića, naslovljena "Priča o najpopularnijoj pjevačici na prostorima bivše Juge ili što ne razumije profesorica Mirjana Kasapović" (Pavičić, 2023). Pavičić navodi primjer pjevačice Senide Hajdarpasić, "platinaste Slovenke crnogorsko-bošnjačkog podrijetla" koja "pjeva na srpskoj ekavici": Senidah, kako joj glasi umjetničko ime, jedna je od najslušanijih pop zvijezda diljem područja bivše Jugoslavije, što Pavičić smatra indikatorom opstojnosti postjugoslavenskog kulturnog prostora, pogotovo uzevši u obzir činjenicu da su fanovi Senide uglavnom tinejdžeri, pa njihovo uvažavanje

Senide ne može biti proizvod jugonostalgije ili akademskog karijerizma i kolonijalizma.

Draganu Markovini, koji se, kao i Pavičić, našao izravno imenovan u eseju, repliku objavljuje portal *Peščanik*. Pod naslovom "Tendencioznost anti-postjugoslavenstva", Markovina ističe pozitivne strane Jugoslavije koje je Kasapović propustila spomenuti – činjenicu da je Jugoslavija u relativno kratkom povijesnom roku modernizirala te ekonomski i kulturno razvila prostor Hrvatske, te činjenicu da su u Jugoslaviji formirane današnje međunarodno priznate granice Hrvatske (Markovina, 2023). Kao i Pavičić, Markovina ističe postojanje zajedničkog postjugoslavenskog kulturnog prostora kao činjenicu koju se ni danas ne može ignorirati.

Lujo Parežanin za portal *Novosti* piše tekst "Hej, postjugoslaveni". Uz neke primjedbe o nekorektnoj upotrebi izvora od strane Kasapović, Parežanin ističe da njena teza jugoslavenskog i postjugoslavenskog identiteta kao "izmišljenog", pa time i nelegitimnog, loše stoji kada se uzmu u obzir uvidi studije Benedicta Andersona o naciji kao "zamišljenoj zajednici", prema kojoj su sve nacionalne zajednice konstruktivistički proizvod, pa tako i one država sljednica Jugoslavije (Parežanin, 2023). Marko Kostanić u tekstu "Zbogom predjugoslavenstvu!", objavljenom na portalu *Bilten*, afirmira Pavičićevu kritiku kao "najlucidniju" te spocitava Kasapović što zamišlja "predjugoslaviju kao prazni povijesni prostor": njena teza o neuspjelosti jugoslavenskog projekta pretpostavlja kontinuitet između prve i druge Jugoslavije, ignorirajući povijesni kontekst koji je prethodio nastanku i jedne i druge Jugoslavije, što Kostanić smatra neopravdanim (Kostanić, 2023).

Prilažemo u nastavku popis još nekoliko više ili manje osebujnih reakcija. Vlado Vurušić za *Jutarnji list* napisao je tekst "Postjugoslavenstvo je realnost, ali nije opasnost: Pa što će u Beogradu slušati ako neće Mišu i Olivera?!" (Vurušić, 2023), a žanru muzikoloških kritika, koje su se usput dotaknule teksta, valja dodati i tekst Aleksandra Dragaša. On se, nadahnut kritikom posjugoslavenstva, slušajući jedan album našao čak na "mogućem 'postaustrougarskom' ili na raskrižju 'mitteleurop-skog' i 'balkanskog' prostora, ali i na imaginarnom sjecištu Dinarida i Appalachiana" (Dragaš, 2023). Kolumnisti političke desnice uglavnom su pozdravili teze teksta: Zvonimir Hodak bio je zadovoljan time što je "jedna ljevičarka iznenada 'progledala" (Hodak, 2023), kao i Hrvoje Hitrec, koji je, smatrajući publicitet teksta opravdanim, primijetio kako je "gospođa Mirjana ... sustavno, stručno, secirala ne samo propalu Jugoslaviju, nego i postjugoslavenske sablasti koje su se uvukle u razne hrvatske visokoškolske ustanove, udruge i kulturni život" (Hitrec, 2023). Međutim, ne i Hrvoje Marijačić, koji je u ostrašćenom uvodniku *Hrvatskog tjednika* od 18. svibnja, pod naslovom "Smrt jugoslavenstvu i postjugoslavenstvu" kritizirao "umirovljenu partijsku profesoricu" kojoj su "trebale 33 godine da shvati što je bila Jugoslavija" (Marijačić, 2023). Sasvim simptomatično, usporediv je *ad hominem* manevar s ljevice koji je, uputivši na sličan broj godina koje je autorica proživjela u starom režimu, ponudio Viktor Ivančić, potpisavši za *Novosti* članak dosjetljiva naslova "Kuka i nuka" (Ivančić, 2023).

Moramo polako zaključiti živopisnu smotru političkog folklor. Rezolutni Mirko Galić, u još jednom u nizu tekstova u *Večernjem listu* na stari je režim stavio točku, dodatno opremljenu usklikom, smatrajući kako se "nakon obračuna s vlastitim narodima" Jugoslavija "ne može reciklirati" (Galić, 2023). Boris Rašeta na *24sata* bio je skloniji salomonskoj ekvidistanci, o Jugoslaviji zaključujući: "Žrtvama režima bila je užasna, ali je 'deci komunizma' bila El Dorado. Tko je u pravu? Oboje" (Rašeta, 2023). Željko Porobija, protestantski teolog koji je postao prozelit ateizma,

na portalu Index prisjetio se pak svega onog "što u Jugoslaviji nije nimalo valjalo" (Porobija, 2023). Rasprava o lošim i dobrim stranama tog režima i onog koji je nastupio kasnije te njihovih usporedbi prizvala je i razumljivo pitanje "Što je Jugoslavija baštinila od drugih, a što je njezin prinos?" potaknuvši duhovitost desnice, pa je naglašeno da u raspravi o Jugoslaviji "treba spomenuti da je osim općecivilizacijskih prinosa, infrastrukturom opremila i Goli otok" (Bekavac, 2023).

Ako na kraju prenesemo ocjenu još jednog nešto kasnijeg afirmativnog komentara, prema kojemu "zagovornici *ancien regimea* ... svoju opsjednutost prošlošću smatraju avangardom", a koji se zahvaljuje "prof. Kasapović što je načela kulturološku fatamorganu koja uporno opstaje na ovim prostorima, kao kakav duh koji ne nalazi put natrag do boce" (Milinović, 2023), ostaje tek vratiti se dilemama koje otvara početna napomena svojim referencama na teoriju i rock'n'roll poeziju. "Svijetu je loše, slika je mračna, reklo bi se čak i crna" (Derrida, 2002: 102). Povijest bi trebala biti učiteljicom života, a politologija u svom vrijednosnom i normativnom aspektu tražiti dobru vladavinu, dakle pravednu, a ne tiransku, no ne ide im baš uvijek najbolje. Kako možemo biti sigurni da baš sada nismo na putu "ravno do dna" i da jednoga dana, možda i vrlo brzo, u ogledalu povijesti nećemo biti "patuljci s naslovnih strana" koji slave "carevo novo ruho"? Ako si katkad postavimo to pitanje, koje nas može odvesti ljudskoj skromnosti i političkoj razboritosti, to već nije loš početak da izbjegnemo biti političke sablasti koje još ne znaju da to jesu. Vjerujemo da nas razumno vrednovanje bivših režima, neodvojivo od necenzurirane višeglasne rasprave o njima, koju potiču kvalitetni, pa i provokativni eseji i radovi, može bolje poučiti vrednovanju dobrih i loših strana, ne samo bivših režima, nego i onoga u kojemu živimo.

Literatura

- Bajruši, R. (2023a). Naša profesorica kaže da je postjugoslasvenstvo glupo i deplasirano, nije jedina: 'Dosta mitomanije!'. *Jutarnji.hr*. 11. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/nasa-profesorica-kaze-da-je-postjugoslasvenstvo-glupo-i-deplasirano-nije-jedina-dosta-mitomanije-15334860>
- Bajruši, R. (2023b). Istinska je besmislica tvrditi da je Jugoslavija bila kvalitetna država, a mistificira se i ekonomska situacija. *Jutarnji.hr*. 12. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/istinska-je-besmislica-tvrditi-da-je-jugoslavija-bila-kvalitetna-drzava-a-mistificira-se-i-ekonomska-situacija-15335232>
- Bekavac, I. (2023). Jesmo li jugoslasvenstvu rekli zbogom?. *Portal Hrvatskoga kulturnog vijeca*. 23. svibnja. <https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bekavac-ivan/41741-i-bekavac-velikosrpstvo-jugoslasvenstvo-i-postjugoslasvenstvo.html>
- Cvrtila, L., i Petković, K. (2023a). Stari režim i polemika. Zbogom postjugoslasvenstvu? Pregled reakcija na esej Mirjane Kasapović. *Analihpd.hr*. 26. svibnja. <https://analihpd.hr/zbogom-postjugoslasvenstvu-pregled-reakcija-na-esej-mirjane-kasapovic/>
- Cvrtila, L., i Petković, K. (2023b). The Old Regime and the Polemic. Goodbye to Post-Yugoslavisim? A Review of Reactions to Mirjana Kasapović's Essay. *Analihpd.hr*. 26. svibnja. <https://analihpd.hr/en/zbogom-postjugoslasvenstvu-pregled-reakcija-na-esej-mirjane-kasapovic/>
- Derrida, J. (2002). *Sablasi Marxa: stanje duga, rad tugovanja i nova internacionala*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Dragaš, A. (2023). Semijalac je uz zavijajući vokal iznio zastrašujuće pjesme o patnji i smrti. *Jutarnji.hr*. 22. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/kultura/glazba/pise-a-dragas-semijalac-je-uz-zavijajuci-vokal-iznio-zastrasujuce-pjesme-o-patnji-i-smrti-15338202>
- Galić, M. (2023). Jugoslavije više nema; nakon obračuna s vlastitim narodima ne može se reciklirati. Točka!. *Vecernji.hr*. 20. svibnja. <https://www.vecernji.hr/vijesti/jugoslavije-vise-nema-nakon-obracuna-s-vlastitim-narodima-ne-moze-se-reciklirati-tocka-1681456>
- Glavaš, Z. (2023). Odgovor Jerbiću. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 20(1), 305-307.
- Hitrec, H. (2023). Sredinom svibnja, kada duhovi pobijenih Hrvata lebde nad nama u četveroredima. *Kamenjar.hr*. 15. svibnja. <https://kamenjar.com/hrvoje-hitrec-sredinom-svibnja-kada-duhovi-pobijenih-hrvata-lebde-nad-nama-u-cetveroredima/>
- Hodak, Z. (2023). Jedna ljevičarka iznenada "progledala" pa kaže – Jugoslavija je bila najneuspješnija europska država XX. stoljeća. *Hrvatska-danas.com*. 15. svibnja. <https://hrvatska-danas.com/2023/05/15/hodak-jedna-ljevicarka-iznenada-progledala-pa-kaze-jugoslavija-je-bila-najneuspjesnija-europska-drzava-xx-stoljeca/>
- Ivančić, V. (2023). Kuka i nauka. *Portal Novosti*. 19. svibnja. <https://www.portalnovosti.com/kuka-i-nauka>
- Jerbić, V. (2023). Postmarksističko stanje. Recenzija knjige Z. Glavaša. *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 20(1), 301-304.

- Joseph, J. (2010). Derrida's Spectres of Ideology. *Journal of Political Ideologies*, 6(1), 95-115.
- Ivković, Ž. (2023). Vrijeme je da Jugoslaviji napokon kažemo: Zbogom!. *Vecernji.hr*. 11. svibnja. <https://www.vecernji.hr/vijesti/vrijeme-je-da-jugoslaviji-napokon-kazemo-zbogom-1679026>
- Kasapović, M. (2023). Zbogom postjugoslavenstvu! *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 20(1). Prethodna objava na mreži. <https://doi.org/10.20901/an.20.01>
- Kostanić, M. (2023). Zbogom predjugoslavenstvu!. *Bilten.org*. 16. svibnja. <https://www.bilten.org/?p=44760>
- Markovina, D. (2023). Tendencioznost anti-postjugoslavenstva. *Pescanik.net*. 13. svibnja. <https://pescanik.net/tendencioznost-anti-postjugoslavenstva/>
- Marijačić, H. (2023). Smrt jugoslavenstvu i postjugoslavenstvu. *Hrvatski tjednik*. 18. svibnja.
- Milinović, D. (2023). (*Postjugoslavenska kulturna oligarhija*) Ideali i idoli. *Vijenac* 765, 29. lipnja. <https://www.matica.hr/vijenac/765/ideali-i-idoli-34910/>
- Pavičić, J. (2023). Priča o najpopularnijoj pjevačici na prostorima bivše Juge ili što ne razumije profesorica Mirjana Kasapović. *Jutarnji.hr*. 12. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/prica-o-najpopularnijoj-pjevacici-na-prostorima-bivse-juge-ili-sto-ne-razumije-profesorica-mirjana-kasapovic-15335272>
- Parežanin, L. (2023). Hej, postjugoslaveni. 20. svibnja. *Portal Novosti*. <https://www.portalnovosti.com/hej-postjugoslaveni>
- Porobija, Ž. (2023). Evo što u Jugoslaviji nije nimalo valjalo. *Indeks.hr*. 16. svibnja. <https://www.index.hr/magazin/clanak/evo-sto-u-jugoslaviji-nije-nimalo-valjalo/2463881.aspx>
- Rašeta, B. (2023). Umjesto o sadašnjosti, živu raspravu imamo samo o mrtvoj prošlosti, a to ne vodi dobru. *24sata.hr*. 17. svibnja. <https://www.24sata.hr/news/umjesto-o-sadasnjosti-zivu-raspravu-imamo-samo-o-mrtvoj-proslosti-a-to-ne-vodi-dobru-910780>
- Romac, D. (2023). Postjugoslavenstvo je ideološki konstrukt za nepostojeću državu. *Večernji list*. 11. svibnja.
- Sprečić, E. (2023). Zbogom postjugoslavenstvu: Jugoslavija je bila najneuspješnija europska država 20. stoljeća. *Vecernji.hr*. 8. svibnja. <https://www.vecernji.hr/vijesti/postjugoslavenske-studije-upitne-teorijski-i-metodoloski-1678098>
- Vurušić, V. (2023). Postjugoslavenstvo je realnost, ali nije opasnost: Pa što će u Beogradu slušati ako neće Mišu i Olivera?!. *Jutarnji.hr*. 13. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/postjugoslavenstvo-je-realnost-ali-nije-opasnost-pa-sto-ce-u-beogradu-slusati-ako-nece-misu-i-olivera-15335429>